

A VILÁG, EGY LÉTRA TETEJÉRŐL

A 15. Velencei Építészeti Biennálé

Somogyi Krisztina

Az építészetről nemcsak épületek, konkrét épített alkotások vagy tervek kapcsán alkothatunk képet, hanem a környezetre vonatkozó gondolatokon keresztül is. A 15. Velencei Építészeti Biennáléről szóló beszámolóink is sokkal inkább szemléletmódok megidézése, mintsem építészek és épületek felsorolása. Maga a kiállítás is ilyen. Tematikus összegzése annak, ahogyan a világ különböző táján élő építészek gondolkodnak az építészetről és az építész szerepéről.

fotók: Sulyok Miklós, Somogyi Krisztina

A magyar pavilon bejárata, a nagy sikerű vízvételi lehetőséggel

Az idei megmérettetés hívószavát a friss Pritzker-díjas *Alejandro Aravena* fogalmazta meg. Jelentés a frontról című felszólítását sokféleképpen értelmezték: így a magyar pavilonban *æktívátorok*, helyi aktív építészet címmel látható kiállítás, amely egy elhagyott épületet tölt meg élettel. A budapestiek számára ez a hozzáállás jól ismert: a romkocsmák, a Corvin harmadik emeletén működő Müszki vagy a Rákosliget Maros Mozi csak pár példa arra, hogy az elhagyott házakban még sok a tartalék.

A Velencében rendezett kiállítás két központi helyszínen sűrűsödik: a Giardiniben, nemzeti pavilonokban, illetve tematikusan, az Arsenale volt ipari csarnokaiban, a főkurátor szervezésében. Velencében hatalmas közlési vágy érzékelhető és erős szándék is a jelenlétre, az építészetről szereshető intenzív, közös élményre. A kiállítás tematikáját egy fiatal chilei építész adta, aki a lakók életéhez rugalmasan alakítható, kis léptékű szociális lakórészek tervezésével

vált híressé. Személyének kiválasztása önmagában is jelzi, hogy nem látványos gigaberuházásokra, magamutogató építészeti csodákra teszi ma a szakma a hangsúlyt. Nem mindig volt ez így, a 2000-es évek környékén még a legnagyobb, legmagasabb, legdrágább, legszokatlanabb épületek és a legnagyobb sztárok mustrája volt a velencei is. És ha a szemnek első pillanatban gyönyörködtető is volt a sok szép ház, hamar „jóllakott” vele az ember, de utána komoly hiányérzet maradt benne.

A spanyol pavilon

Az idei mustrán szinte már az számított feltűnőnek, ha a néző épületeket láthatott.

Érdekes módon a kiállítás nagydíját, az Arany Oroszlánt, pont egy ilyen pavilon, a Spanyolok „Befejezetlen” című megjelenése kapta. Aki azonban megnézi a bemutatott anyagot, feltehetően egyetért a zsűrivel. A térképzés fő alkotóelemei a szerelt szerkezet fémprofiljai, (nem szofisztikált, hanem

Az idei Arany Oroszlán díjat a spanyol pavilon kapta

nagyon is hétköznapi anyag), amelyek hol függőlegesen, hol vízszintesen tagolják a teret, installálják a képeket. A munkák közös vonása, hogy mindegyik a válság kiábrándító valósága után született, így annak tanulságaiból építkeznek, mindegyik kis léptékű épület gazdag történeti környezetbe beágyazódva. *Iñiqui Carnicero* és *Carlos Quintáns* építész kurátorok 55 alkotást és 7 fotósorozatot választottak ki az elmúlt évek kínálatából, további 12 műre egy meghirdetett nyílt pályázatnak köszönhetően találtak rá. A Reporting from the front felhívás a spanyolok számára tehát a fiatal generáció éppen ma jellemző gondolkodásának bemutatását jelenti. Megdöbbentő, hogy milyen mennyiségben tudtak bemutatni jó épületeket: az építészet ilyen magas általános színvonala és a környezethez és az időhöz való viszonyulásuk érzékenysége nagyon meggyőző.

A spanyol pavilon nyitóterme

Az újrahasznosítás gondolata

Az egyszerű, gyakran újrahasznosított ipari anyagokból való építkezés számos más kiállítás esetében is jellemző. Így a fókuszator által létrehozott nyitótermek impozáns terefalainak nézegetése során szembesülünk a ténnyel, hogy az installáció az előző biennálé hulladékaiból épült. A felszabdalt gipszkarton lapok a szárazon egymásra rakott mészkőlapok hatását érik el, az Arsenale nyitótermében a mennyezetről lelógatott fémsín „erdő” elementáris hatást vált ki. Az üzenet egyértelmű: hulladékból értékeset. Érdektelenből érdekeset. Avagy régiből, meglévőből valami újat – hogy számos további felvetés szellemiségét egy ernyő alá hozzuk, ugyanis a hagyományokhoz sokan nyúltak vissza, az anyagok, vagy technológiák újraértelmezésében látva lehetőséget a jelenkor számos problémájának orvosolására. Emlékeztetes volt például két teljesen külön formálódott, lényegét tekintve szerkezeti felvetés. A Block Research Group a zürichi ETH egyetem súlyos köveket megtartó gyönyörű boltozatot látatott. The War on Bending koncepció a kocka hegemoniája ellen érvel és látványos, súlyos kövekből épít kupolát. A másik megdöbbenő magasságú és szépségű boltozat a paraguayi Gabinete de Arquitectura alkotása. Az építészek a vidéken fellelhető két adottságot, az olcsó helyi anya-

A Gabinete de Arquitectura díjnyertes felvetése

got, a téglát és a szakképesítés nélküli kézi munkaerőt vették alapul. Ebből hoznak létre impozáns szerkezeteket. Ezt a felvetést is Arany oroszlán-díjjal jutalmazták.

Semmiből valamit: a magyar elképzelés

Az újrahasznosítás az anyagi és szerkezeti példákon túl a terekre is vonatkozott. A magyar pavilon aktívátorok: helyi aktív építészet című kiállítása is a terek/épületek újrahasznosításával foglalkozott, ez harmonikusan csatlakozott a nemzetközi dialógusba. Jól értelmezhető, fontos kiállítást sikerült idén létrehoznia a két kurátornak, *Fajcsák Dénes* egri és *Fábián Gábor* budapesti építészeknek. Az Ellátó egy értéktelennek tartott, majdnem bontásra ítélt egri épület revitalizációja. A történet érdekessége, hogy a felújítás nulla forintból jött létre, sem pályázati, sem központi támogatás nem segítette azt. Hazai közönség számára nem kell hosszan magyarázni, hogy a válság miatt leálló beruházási kedv milyen nehéz helyzetbe hozta a fiatal építészeket. Fajcsák, jó helyi kapcsolatait kiaknázva, arra tett ajánlatot az egri önkormányzatnak, hogy 15 évnyi bérleti jogért cserébe egy értéket már nem képviselő épületet felújítanak, abban különböző közösségi funkcióknak adnak teret. Több épület közül esett a választás a vár feletti dombon, a Gárdonyi emlékház kertjében lévő, 70-es években épült gazdasági épületre. A helyiek bevonásával, pár vállalkozó csatlakozásával, intézményekkel összefogva, (a helyi börtön, tűzoltók, építőipari szakmunkásképző) alakult át a hely. A végeredmény egy jó léptékű, kedves, design szempontból is érdekes hely lett, amelynek földszintjén a művészeti főiskola által használt kiállítóteret, a helyi borászok italait és finom kávéját kínáló Ellátó nevű vendéglátóhely, az

emeleten pedig az ARKT építésziroda kapott helyet. A „hulladékból valamit” elv az épületben számos helyen tetten érhető. Az építésziroda asztalai korábban ajtólapok voltak, a bakok csiszolt ablakkeretek. A korábbi beépített szekrények plafonig érő fa szerkezetei térelválasztóként, installációként, de még festőállványként is szolgáltak már. A kiállítóteret álmennyezete régi neonlámpákból készített sorozat, érdekes kompozíció. Itt is és a bejárati folyosón lévő támogatók falánál is (a lámpaarmatúrák végelemei) a sorozat esztétikai elemmé lesz, átlényegül a összhatás. Az építészek elmondása szerint a munkában a fiatal villanyszerelőkkel, festőkkel és asztalosokkal volt a legizgalmasabb a közös folyamat, ők sokat tanultak az építészekkel együtt végzett kreatív munka lehetőségeiből. Kifejezetten euforikus volt a rabok beszámolója: akár a börtön műhelyében, de még inkább a helyszínen végzett tevékenységük kapcsán az értelmes munka fontosságáról beszéltek azokon a videókon, amelyek a Velencei Biennálé pavilonjában is láthatóak.

A pavilon megjelenése

A kiállításon ugyanis magán a folyamaton és a résztvevők történetein van a hangsúly, nem pedig a végeredményen. Ez a döntés nem volt könnyű, számos fejtörést okozott: elsősre kissé ellentmondásosnak tűnt az alkotók számára is, hogy egy nulla forintból létrejött közösségi munka Olaszországban több mint 20 millió forint ráfordítással valósuljon meg. Szintén nehézség, hogy az alapvetően hulladék-újrahasznosítású design felfogást hogyan lehet átültetni egy olyan helyszínre, amely minden radikális témafelvetés ellenére látványos kiállításairól híres. Végül, összetett feladat volt magának a projektnek a láttatása: hiszen az egri Ellátó felújított állapotában

Újrahasznosított C-profilok és gipszkarton elemek az Arsenale nyitótermében

Pihenőpad és megidézett egri kert a magyar kiállításon

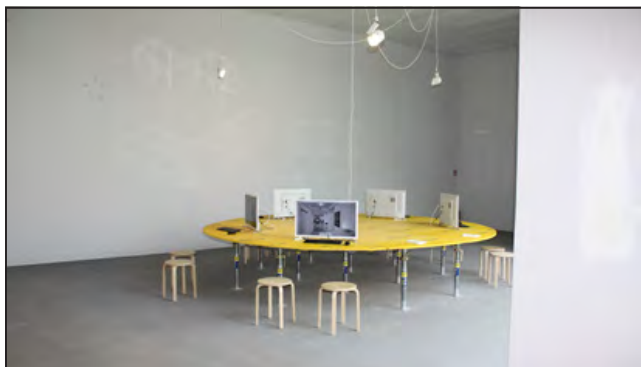

Az oldalt szerkesztette a Budapesti Építész Kamara

A magyar kiállítás aktivátorai: Fajcsák Dénes és Fábíán Gábor építészek

A kiállítás az egri Gárdonyi-kertben lévő, „újrahasznosított” épületet idézi meg

sem esztétikai mű, lényegét tekintve sokkal inkább elmesélendő történet, mintsem megnézendő kép. Márpedig az építészet iránt érdeklődő közönség számára a vizualitás a hívó impulzus. Fajcsák és Fábíán következetesen és okosan válaszolt ezekre a felmerülő kérdésekre, a folyamatot professzionálisan segítette a Ludwig Múzeum szakértői gárdája, amely idéntől szervezője a biennáléknak. A magyar pavilonban kevés beavatkozás történt: még a falakat sem festették le, azokon itt-ott látszanak a tavalyi kiállítás nyomai. A felvetés elhelyezése idén sem volt egyszerű: *Maróti Géza* 1909-es pavilonjában, annak felújítás utáni térszerkezetében ugyanis nem könnyű kiállítást csinálni. Az aktivátorok anyag a két oldalsó terembe került: a bal oldalon egy nagy sárga kerek asztal körül (zsaluzati anyagból készült Egerben, közösségi akció keretében) a folyamatban résztvevők vallanak tapasztalásaikról monitorokon. A nézőnek ehhez az asztalhoz kell leülnie, ebbe a körbe kell belépnie. A jobb oldali teremben interaktív felületen virtuálisan járhatjuk be az egri kiállítóteret, vagy események kapcsán online kapcsolat is létesülhet. Az épület apszisában kör alakú pad mögött az egri Gárdonyi-kert idéződik meg, a híres író által ültetett diófákkal. A kiállítás hangulatát a terek által közrefogott átrium kertje adja – amelynek beültetése a koncepció része. Kétféle helyszín kétféle kertje kerül így kapcsolatba.

A legsikeresebb elem azonban az ajándéktárgy. A pavilon dramaturgiai végpontja egy olyan fal, ahonnan üres, újratölthető flakonok vehetők el a kiállítás tipográfiájával felcímkézve. A bejáratnál pedig látványosan kihegyezett vízvételi lehetőség van. Ezt az egyszerű gesztust sokan nagyra értékelték: némi aktivitást kifejtve örömmel töltötték meg ott műanyag flakonjukat. A magyar pavilonhoz többen visszajártak, így a terrorveszély miatt kirendelt csendőrség és katonaság tagjai

állandó látogatók lettek. A Biennálé olyan intenzív élmény, hogy nehéz megjósolni kinek mi marad meg az emlékezetében: ha a magyar pavilonból azt venné valaki csak magával, hogy friss vizet és újratölthető flakonok kaptak, akkor országimázs-építésként sem volt haszontalan a jelenlét. Reméljük, a flakonok sokáig kitartanak.

A migráció témája

A „Jelentés a frontról” hívószó számos európai ország számára a bevándorlás aktuális kérdéskörével való szembesülést jelentett, lehetőséget, hogy az elhelyezés és az integráció téri feltételeiről gondolkodjanak. A finnek, az osztrákok, a görögök és a legradikálisabban a németek is ezzel a témával foglalkoztak. Számomra a finnek „From border to home” című elgondolása volt a legszimpatikusabb, az *Aalto* által tervezett kicsi konténerben. *Marco Steinberg* kurátor és a finn építészeti múzeum pályázatát hirdetett. Több apró, önálló beavatkozás lehetőségét villantották fel egy-egy diagram-szerű tablón. Az egyik kisebb kényszerszállásokra mutatott tervet, amely második fázisként iskolává és közösségi térré alakítható át. Izgalmas a „We house refugees”, „Menekültnek otthont adunk” elképzelés, amely átalakítható családház-alaprajzban gondolkodik. A családstruktúra megváltozó-

Nyitott kapuk – a német pavilonban

sa miatt megüresedő lakrészben képzelni elhelyezni a menekülteket. A harmonikus együttélés érdekében a szobát szeparálhatóvá, kívülről megközelíthetővé teszi. Az építészeti terv mögötti elképzelés szépsége, hogy a befogadás egyfelől önkéntes – a ház tulajdonosa jelezheti fogadókészségét – másfelől kis léptékű, azaz egy-egy család, egy-egy kisebb közösség egy-egy menekült integrálására vállalkozik. Talán a ma jelentkező tömeges probléma ebben a személyes léptékben megoldható. Legálább is így humánusnak mondható.

Pozitív nézőpontváltás

A Biennálén járva általában is az a kép alakult ki, hogy a nagy centrumok nagy lépései helyett az izgalmas dolgok a perifériákon, civil kezdeményezésre, hálózatos struktúrában jelennek meg. Összességében az a jó érzés maradt meg, hogy a nehézségekről sokféle jó szándékú és jól képzett ember, közöttük nagyon sok ezer építész gondolkodik, legyen az városi tömegközlekedés, Alzheimer-kórban szenvedő betegek, az ENSZ segélyakciókkal támogatott kolóniák Afrikában, az Amazonas környékén élő népek vagy a jelenkori migrációban érintett emberek problémája. Az építészet ezen a biennálén a legritkább esetben jelent meg önálló entitásként. Sokkal inkább olyan, emberek által használt épített környezet volt, amely sokak számára befogadó. Ez olyan építész feltételez, aki az adott valóság értelmezésével indít. Nyitott szemlélettel közelít, hogy minél tágabb közösségnek, minél kevesebb anyagi ráfordítással, minél kielégítőbb környezetet építsen. Aravena felszólítására a nemzetközi építés szakma sokkal változatosabban és sokrétűbben reagált, mint azt jósolni lehetett. Éppen ez a sokféle értelmezés teszi izgalmassá. A kiállítás fél évig tart nyitva, november végéig látogatható. ●